

Н. С. Костевич,

Національний університет «Львівська політехніка», м. Львів

ОСОБЛИВОСТІ АНГЛІЙСЬКИХ, УКРАЇНСЬКИХ ТА ЯПОНСЬКИХ ФРАЗЕОЛОГІЧНИХ ОДИНИЦЬ НА ПОЗНАЧЕННЯ ЛЮДСЬКИХ ПОЧУТТІВ

Дослідження присвячене фразеології, а саме аналізу фразеологічних одиниць англійської, української та японської мов, що позначають почуття людини. Метою дослідження є визначення культурних особливостей, закладених у фразеологічних одиницях досліджуваних мов, а саме: різниці у засобах вираження, використаних у фразеологічних зворотах цих мов, а також асоціацій, які використані у фразеологізмах та притаманні кожній окремій мові.

Ключові слова: фразеологія, фразеологічна одиниця, характеристика фразеологічних одиниць, почуття, класифікація фразеологізмів на позначення людських почуттів, культурні особливості.

Исследование посвящено фразеологии, а именно анализу фразеологических единиц английского, украинского и японского языков, обозначающих чувства человека. Целью исследования является определение культурных особенностей, заложенных во фразеологических единицах изучаемых языков, а именно: различия в способах выражения, использованных во фразеологических оборотах этих языков, а также ассоциаций, используемых во фразеологизмах и присущих каждому отдельному языку.

Ключевые слова: фразеология, фразеологическая единица, характеристика фразеологических единиц, чувства, классификация фразеологизмов, обозначающих человеческие чувства, культурные особенности.

The research is devoted to phraseology, namely the analysis of English, Ukrainian and Japanese phraseological units denoting human feelings. The aim of the research is to reveal cultural peculiarities, implied in English, Ukrainian and Japanese phraseological units. Namely, differences of means of languages' phraseological units, their expression and associations, used in phraseological units and immanent to the particular nations.

Key words: phraseology, phraseological unit, phraseological units' characteristic, feelings, classification of phraseological units denoting feelings, cultural peculiarities.

Одним із важливих питань сучасної лінгвістики є питання зв'язків між мовою народу та його культурою. У світлі цих зв'язків стають дедалі актуальнішими лінгвістичні аспекти, котрі відображають національну самобутність та особливості конкретної нації. Одним із таких аспектів є фразеологія. За словами Євтушенко, визначення семантичних особливостей фразеологічних одиниць будь-якої з мов дає підстави вважати, що компонентний склад фразеологічних одиниць, навіть споріднених мов, має свої відмінності [Євтушенко 2004, 1].

Фразеологія як наука виникла, у 40-50х рр. ХХ ст. в російській лінгвістиці (завдяки роботам В. Виноградова та його школи, яка розвивала ідеї Ч. Балі). Визначальними для фразеології були також роботи А. Потебні, І. Бодуена-де-Куртене, А. Шахматова, К. Бругмана, Пауля та Есперсена.

Сучасні мовознавці теж зробили свій вклад у дослідження цієї науки та започаткуванні різних підходів до визначення понять фразеологізму. О. Гаращенко, як і М. Кочерган визначили фразеологію як науку про фразеологічні одиниці [Гаращенко 2001, 176], відтворювані одиниці мови з двох або більше слів, цілісні за своїм значенням і стійкі за складом та структурою [Кочерган 2006, 242].

Дещо раніше І. Арнольд запропонував термін «сталий вираз», який вважав більш коректним, оскільки перша частина визначення вказує на найважливішу характеристику цих одиниць [Арнольд 1966, 182].

Переходячи до почуттів, варто зазначити, що психологи й досі остаточно не визначили скільки ж почуттів може відчувати людина. Частково складність полягає в тому, що почуттів є надто багато, а інколи людина може відчувати кілька почуттів одночасно. Почуття мають свої характеристики, ступені та інтенсивності. Тому зробити поділ почуттів є досить великою проблемою [Якобсон 1980, 85]. Все ж, багато визначних психологів, таких як П. Екман, Р. Плутчик, П. Перротс, Дж. Гросс, Р. Левенсон та І. Павлов та ін. вивели свої класифікації людських почуттів.

Усі ці класифікації дали змогу вивести **класифікацію фразеологізмів, котрі позначають почуття людини**.

1. Фразеологізми на позначення моральних почуттів:

1. 1. Фразеологізми, що позначають позитивні почуття та настрої:

- **Щастя** (*On cloud nine – На сьомому небі від щастя – 最高に幸せで (Saikoo ni shiawase de)*);
- **Задоволення** (*Gladden sb's heart – Бальзам на душу – 目の薬 (Me no kusuri)*);
- **Радість** (*Be all smiles – Сяяти від радощів – 喜色満面である (Kishokumatten de ari)*);
- **Любов** (*Spare the rod and spoil the child – Діти люби, а за прутину держи – 可愛い子には旅させよ (Kawaii ko ni wa tabi saseyo)*);
- **Кохання** (*Love lives in cottages as well as in courts – Хоч у курені, аби до серця мені – 恋に上下の隔てなし (Koi ni jooge no hedate nashi)*);
- **Дружба** (*To go through fire and water for somebody – За друга – у вогонь і воду! – 「ご用とあれば」たとえ火の中、水の中* («Go-yoo to areba» tatoe hi no naka, mizu no naka)*);
- **Честь** (*Better go to bed supperless than rise in debt – За честь голова гине – 武士は食わねど高楊枝 (Bushii wa kuwanedo taka-yooji)*).

1. 2. Фразеологізми, що позначають негативні почуття та настрої:

* У цій приказці актуалізується ідея відданості воїна своєму вассалові.

- **Злість** (*As cross as a bear with a sore head – Злий як голодний вовк – ひどく冠である (Hidoku kammuri de aru)*);
- **Роздратування** (*Like a red rag to a bull – Як червона хустка для бика – 逆鱗に触れる (Gekirin ni fureru)*);
- **Знервування** (*To sit on pins and needles – Сидіти мов на голках – 針の筵に坐る (Hari no mushiro ni suwaru)*);
- **Страх** (*Fear magnifies objects – Хто боїться, тому в очах двоїться – 疑心暗鬼を生ず (Gishin anki wo shoou)*);
- **Сум** (*A lump in your throat – Клубок в горлі – 喉を詰まらせること (Nodo wo tsumaraseru koto)*);
- **Знущання** (*To rub salt in the wound – Сипати сіль на рану – 傷む上に塩を塗る (Itamu ue ni shio wo nuru)*);
- **Нещастя** (*Misfortunes never come singly – Біда біду тягне – 弱り目に祟り目 (Yowari me ni tatari me)*);
- **Заздрість** (*The grass is always greener on the other side of the hedge – У чужу жінку чорт кладе ложку меду – 隣の花は赤い (Tonari no hana wa akai)*);
- **Зніяковілість** (*To be in the wrong box – Не знати на яку ступити – 穴があつたら入りたい (Ana ga attara hairitai)*).

2. Фразеологізми на позначення **гностичних** почуттів:

2. 1. Фразеологізми, що позначають **інтелектуальні** почуття (*A word is enough to the wise – Розумному тільки кивни, він здогадається – 一を聞いて十を知る (Ichi wo kiite juu wo shiru)*);

2. 2. Фразеологізми, що позначають **пізнавальні** почуття (*There is no royal road to learning – Без муки нема науки – 学問に近道なし (Gakumon ni chikamichi nashi)*);

2. 3. Фразеологізми, що позначають **повчальні** почуття (*A burnt child dreads the fire – Хто опарився на окропі – дмухає на холодну воду – 糞に懲りて膾を吹く (Atsumono ni korite, namasu wo fuku)*).

3. Фразеологізми на позначення **естетичних** почуттів (*Clothes make the man – Ілень прибери, то гарним буде – 馬子にも衣裳 (Mago ni mo ishoo)*).

Вищезгадана класифікація дає змогу виділити **характеристики фразеологічних одиниць**. До **первинних характеристик** належать моральні почуття, гностичні почуття та естетичні почуття. До **вторинних характеристик** – позитивні, негативні, інтелектуальні, пізнавальні та повчальні почуття. До **третинних** – щастя, задоволення, радість, любов, кохання, дружба, честь, злість, роздратування, знервування, страх, сум, знущання, нещастя, заздрість та зніяковілість.

Таким чином, фразеологізм, що позначає щастя (*On cloud nine – На сьомому небі від щастя – 最高に幸せて (Saikou ni shiawase de)*) матиме 3 характеристики: первинну, вторинну та третинну (оскільки характеризується почуттям щастя, позитивним почуттям та моральним почуттям). Фразеологізм, що позначає естетичні почуття (*Clothes make the man – Ілень прибери, то гарним буде – 馬子にも衣裳 (Mago ni mo ishoo)*) матиме всього одну характеристику – первинну.

Дослідження цих характеристик надало змогу зробити певні висновки про фразеологію досліджуваних мов та менталітет кожної з націй.

Серед **первинних** характеристик фразеологічних одиниць у всіх мовах найчисельнішими є моральні почуття. Серед **вторинних** характеристик фразеологічних одиниць переважають негативні почуття. Щодо **третинних** характеристик, то найчисельнішими в японській фразеології є фразеологізми на позначення **кохання**, в англійській – **злості**, а в українській – **страху**. Одже, відмінності можна побачити у третинній характеристиці, де в японських фразеологізмах переважає значення кохання, в той час як в українській та англійській мовах переважають фразеологізми, що позначають негативні почуття.

В результаті поділу та дослідження українських, англійських та японських фразеологізмів, також були виявлені деякі спільні та відмінні риси фразеологічних одиниць досліджуваних мов.

Спільні риси:

- більшість позитивних почуттів у всіх мовах порівнюються з весною та небом (*На сьомому небі; On cloud nine; 有頂天になって (Uchouten ni natte); Full of the joys of spring; Щасливий як весна*);

- фразеологічні одиниці на позначення задоволення в усіх мовах пов'язані зі снами (*A day dream; Сон наяву; 白日夢 (Hakujitsu yume)*);

- усі нації порівнюють злість та роздратування з полум'ям або димом (*To breathe fire; Аж дим із вух іде; 烈火のごとく – Rekka no gotoku*), кипінням (зачасту вживаючи слово «кров») (*One's blood boils; Аж кров у жилах закипає; 業を煮やす (Gou o niyasu)*);

- фразеологічні одиниці усіх мов асоціюють знервування з тремтінням (*All in a tremble; Аж серце тремтить; 全身がブルブル震えて (Zenshin ga buru-buru furuete)*);

- в усіх мовах страх асоціюється з холодом та кров'ю (*Sth makes sb's blood run cold; Кров у жилах стине; 血の凍る思いをする (Chi no koru omoi o suru)*);

- усі асоціюють нещастя зі сльозами (*Banquet of brine; За сльозами світа білого не бачити; 泣き面に蜂 (Nakizura ni hachi)*);

- для досліджуваних мов обпідання є причиною повчання (*A burnt child dreads the fire; Хто опарився на окропі – дмухає на холодну воду; 糞に懲りて膾を吹く (Atsumono ni korite, namasu o fuku)*).

- у всіх мовах любов любов глибока (*Deep love; Глибокі почуття; 情が深い (Joo ga fukai)*) та сліпа (*Love is blind; Любов сліпа; 恋は盲目 (Koi wa moomoku)*);

- в усіх мовах зачасту слово «кохання» або «любов» замінюється словом «почуття» (*To have feelings; Мати до когось почуття; 気がある (Ki ga aru)*), рідше, і лише в англійській та українській мовах – словом «душа» (*After one's soul; До душі*);

- значна частина фразеологічних одиниць на позначення почуттів кохання та любові пов'язана з людським тілом. Спільними для всіх трьох мов є фразеологізми, що пов'язані з очима (*Beauty lies in lovers eyes; Бути*

зіницею ока; 目の中へ入れても痛くない (*Me no naka e hairete mo itakunai*) та серцем (*Give one's heart to one; Віддати своє серце комусь; 思心を寄せる (Kokoro wo yoseru)*). В англійській та українській мовах це ще й вуха (*Be head over ears in love; Бути закоханим по самі вуха*), а в українській та японській – кров (*Хвилювати кров; 血道をあげる (Ketsudoo wo ageru)*);

- в усіх мовах фразеологізми про кохання містять асоціацію з горінням (*Burn with love; Згорати від кохання; 身を焦がす (Mi wo kogasu)*);

- у всіх мовах наявне твердження про рівність у коханні (*Love makes all men equal; Перед обличчям любові всі рівні; 恋に上下の隔てなし (Koi ni jooge no hedate nashi)*) та наявність суперництва (*A rival in love; Два рівні на одному подвір'ї; 恋の鞘当て (Koi no sayaate)*);

- так само в усіх трьох мовах наявна швидкоплинність кохання (*Love becomes deep easily, but cools down soon; Як загорілося, так і потухло; 恋は熱しやすく冷めやすい (Koi wa nesshi yasuku same yasui)*);

- англійська та японська мови містять асоціацію кохання із забуттям (*Be gone on one; 夢中になる (Mochuu ni naru)*);

- у англійській та японській фразеології фігурує думка про те, що кохання зміцнюється як відсутністю/розлукою (*Absence makes the heart grow fonder; えない時間が長くなるほど人の心は愛情が深くなる (Aenai jikan ga chikaku naru hodo hito no kokoro wa aijoo ga fukaku naru)*), так і присутністю (*Absence sharpens love, presence strengthens it; 会えないことで思いが募り、共にいることで愛情が強まる (Aenai koto de omoi ga tsunoi, tomo ni iru koto de aijoo ga tsuyomaru)*). В українській мові це тільки розлука (*Розлука зміцнює любов*);

- усі мови пов'язують любов з вищими силами, такими як долею, або небесами (*Marriages are made in heaven; Зв'язані долею; 縁は異なもの (En wa i-na mono), 結婚は天国で決められる (Kekkon wa tengoku de kimerareru)*);

- подружжя у всіх мовах порівнюється з тваринами, але в англійській мові це кішка та пес (*To lead a cat-and-dog life*), в українській – гуска та свиня, або кішка та пес (*Живе як гуска з свинєю, Живе як кішка з собакою*), а в японській – пес та мавпа (犬猿の仲 (*Ken-en no naka*)). В японській та українській фразеології також зазначається схожість подружньої пари (*Чоловік і жінка – одна спілка; 似た者夫婦 (Nita mono fuufu)*).

Відмінні риси:

- у англійській мові честь асоціюється з відсутністю боргів (*Better go to bed supperless than rise in debt*), в українській – з головою (*За честь голова гине*), а у японській – з воїном (*武士は食わねど高楊枝 (Bushi wa kiwanedo takayouji)*);

- в усіх мовах злість та роздратування асоціюються з тваринами, але тут культурним аспектом виступають самі тварини: в англійській мові – це бик та ведмідь (*As cross as a bear with a sore head; Like a red rag to a bull*), в українській – вовк або собака (*Злий як голодний вовк; Як собака, спущений з ланцюга*), а в японській – ворон (*ひどく冠である (Hidoku kammuri de aru)*);

- українська та англійська мови також асоціюють злість та роздратування з червоним кольором (*As red as a turkey cock; Червоний як буряк*), а в японській лише констатується факт зміни кольору (*色をなす (Iro o nasu)*);

- колір, який асоціюється зі страхом – різний у всіх мовах: у англійській – білий та жовтий (*To turn yellow*), в українській – білий (*Білий як стіна*), в японській – блакитний/зелений (*青くなる (Aoku naru)*);

- українці та японці пов'язують свою заздрість з сусідами (*У сусіда хата краца; 隣の花は赤い (Tonari no hana wa akai)*), а англійці – ні;

- мудрість асоціюється в українській фразеології з книжками, дубом та старшим віком (*Мудрий як книга/дід/старість/старий/старий дуб*), а у японській – зі світлістю (*先見の明 (Senken no mei)*);

- «Вчителем життя» українці та англійці вважають нещастя (*Adversity makes man wise; Біда всього навчить*), а японці – випробовування (*艱難汝を玉にす (Kannan nanji o tama ni su)*);

- прототипом огидності в англійській і японській мові є мавпа (*An ape's an ape, a varlet's a varlet, though they be clad in silk or scarlet; 猿に烏帽子 (Saru ni eboshi)*), а в українській – свиня (*На свиню хоч сідло надінь, то все буде клоповуха*);

- забування коханої людини у всіх мовах пов'язано із зором або очима. Але в українській та японській мовах також є порівняння з холодом (*Проїшов холодок, Братися/Взятися кригою; 秋風が吹く / 秋風が立つ (Aki kaze ga fuku / Aki kaze ga tatsu)*). Зокрема, в японській мові також згадується незнайомиць (*去るもの日々 に疎し (Saru mono hibi ni utoshi)*);

- навідміну від англійської (*Love is never without jealousy*) та японської фразеології (*愛に嫉妬はつきもの (Ai ni shitto wa tsukimono)*), українська фразеологія не містить посилення на ревності;

- любов до дітей відображається в усіх мовах як позитивно, так і негативно. Але в англійській та українській мовах елементом виховання був прут (*Spare the rod and spoil the child; Діти люби, а за прутину держи*), а в японській мові – це подорож (*可愛い子には旅させよ (Kawaii ko ni wa tabi saseyo)*). В японській мові дитина, також, порівнюється з метеликом (*蝶よ花よ (Cho yo hana yo)*) та скобою (*子は銚 (Ko wa kasugai)*);

- навідміну від англійських та українських фразеологічних зворотів, японські фразеологічні звороти також відображають любов особи вищого соціального статусу та представників влади до простих людей і навпаки. Зачасту вони вживаються у негативному значенні як попередники заздрощів (*愛多ければ憎しみ至る (Ai ookereba nikushimi itaru)*) або беззаконня (*愛多き者は則ち法立たず (Ai ooki mono wa sunawachi hou tatazu)*).

Таким чином, можна судити, що фразеологізми української, японської та англійської мов на позначення почуттів кохання та любові мають багато спільного у структурі та вираженні. Хоча серед відмінностей також явно проглядаються ті, котрі яскраво ілюструють життєвий стиль та зашифровані в них національні та культурні стереотипи, усталені у національно-специфічних концептах певних народів [Белобородова 2009, с. 27].

Література:

1. Арнольд И. В. Лексикология современного английского языка / И. В. Арнольд. – Москва : Просвещение, 1966. – 348 с.
2. Белобородова А. В. Вариативность фразеологических единиц, репрезентирующих концепт «безразличие» в русском и английском языках / А. В. Белобородова // Филологические науки. Вопросы теории и практики. – Тамбов : Грамота. – 2009. – № 1 (3). – С. 27–29.
3. Гарашенко О. Фразеологічні одиниці та проблеми їх класифікацій / О. Гарашенко // Наукові записки: Серія: філологічні науки. – Черкаси : ЧДУ. – 2001. – Вип. 89(3). – С. 176–180.
4. Кочерган М. П. Вступ до мовознавства: підручник / М. П. Кочерган. – Київ: Академія, 2006. – 368 с.
5. Євтушенко Н. Семантичні особливості фразеологізмів-кольоризмів у сучасній англійській мові / Н. Євтушенко // Семантичні особливості фразеологізмів-кольоризмів у сучасній англійській мові. – Київ, 2004. – С. 1–4.
6. Якобсон П. М. Психология чувств / П. М. Якобсон. – М. : Изд-во Моск. ун-та, 1980. – 348 с.